

Spectra

Quatre chants pour franchir le seuil

Filip Rathé · dirigent

Juliet Fraser · sopraan

• zondag 20 september | 13.30 - 14.15 uur

THEATER AAN HET VRIJTHOF, PAPYRUSZAAL

Gérard Grisey 1946-1998

Quatre chants pour franchir le seuil (1996-1998)

voor sopraan en 15 instrumenten

Prélude

I. La mort de l'ange

Interlude

II. La mort de la civilisation

Interlude

III. La mort de la voix

Faux interlude

IV. La mort de l'humanité

Berceuse

SPECTRA

Filip Rathé dirigent

Juliet Fraser sopraan

Tille Van Gastel fluit, piccolo en altfluit

Geert Baeckelandt basklarinet en klarinet

Cédric De Bruycker bas- en contrabasklarinet

Koen Maas tenor-, sopraan- en altsaxofoon

Raf Minten tenor- en baritonsaxofoon

Frankie De Kuyffer trompet en piccolotrompet

Thomas Moore bas- en tenortuba

Jan De Maeseneer bastuba

Frank van Eycken percussie

Bjorn Denys percussie

Aya Suzuki percussie

Anne Zeuwts harp

Pieter Jansen viool

Peter Devos cello

Ben Faes contrabas

Quatre chants pour franchir le seuil

Gérard Grisey was een van de grondleggers van het spectralisme. In 1966 schreef deze 22-jarige student in zijn dagboek dat hij 'een synthese wou maken tussen het cerebrale en het emotionele', dat hij 'nutteloos geschreeuw en vooral droogheid' wou vermijden, 'bovenal natuurlijk' wou blijven, 'met de precisie en helderheid van Ravel' en 'met intellect zonder te vervallen in detecteerbaar intellectualisme'.

Zijn insteek toonde een weg die velen na hem op een uiterst persoonlijke manier zouden bewandelen. De natuurlijkheid vond Grisey in het ontleden van de fysische innerlijke samenstelling van de klank zelf: het spectrum. Hij beschouwde klank als een levend micro-organisme, met 'een geboorte, een leven en een dood'. Aangezien klank een tijdswezen is – tijd is haar atmosfeer en haar territorium – betekent componeren een reflectie over groeien en afnemen, komen en gaan tegelijkertijd.

en een proces is een uitgerekt klankobject. Tijd is, als het ware, de atmosfeer die beide levende organismen ademen op verschillende hoogtes'. Zijn droom was het om verschillende tijden hoorbaar te maken: de samengetrokken tijd van de insecten, de uitgerekte tijd van de walvissen met daartussenin die van ons, de zoekende mens.

'Wanneer we de zang van walvissen beluisteren, is die schijnbaar zó eindeloos uitgesponnen dat het lijkt alsof een enkele kreun voor hen misschien niets meer is dan één klinker. Het is met andere woorden met onze tijdsbelevingsconstante onmogelijk hun discours te volgen.' (Gérard Grisey)

Quatre chants pour franchir le seuil

Gérard Grisey voltooide zijn *Quatre chants pour franchir le seuil* kort voor zijn plotse dood op 11 november 1998. Ook al was hij gekant tegen het beladen van muziek met verhalen – tegen buiten-muzikale thema's –, zijn muziek was nooit vrij van metafysische betekenis. Nergens is dit duidelijker

'Wanneer we de zang van walvissen beluisteren, is die schijnbaar zó eindeloos uitgesponnen dat het lijkt alsof een enkele kreun voor hen misschien niets meer is dan één klinker. Het is met andere woorden met onze tijdsbelevingsconstante onmogelijk hun discours te volgen.'

Gérard Grisey

'Musique liminale'

Grisey had het over 'biomorf' componeren. Dat impliceert een 'natuurlijke' afwisseling tussen spanning en ontspanning, verdichting en verdunning, activiteit en rust. Hierbij staat zowel de ademhaling als de zachte, verstilde en flexibele periodiciteit van de hartslag model, eerder dan de rigiditeit van een mechanische puls. Geleidelijke transitie wordt verkozen boven abrupte contrasten. Grisey verwierp de term spectralisme. Hij sprak van 'musique liminale': muziek op de drempel, muziek die grenzen aftast en met uiterst langzame en subtiele transformaties van de ene toestand naar een andere evolueert in graduele processen. Hij stelde het zo: 'Een klankobject is een samengebond proces

dan in deze 'vier liederen om de drempel te overschrijden'. Het blijft een verwonderlijk toeval dat juist zijn laatste werk gaat over de drempel die het leven scheidt van de dood. De vier liederen behandelen deze thematiek vanuit verschillende historische en culturele oogpunten: een christelijk geïnspireerde invalshoek in 'De dood van de engel', op tekst van Christian Guez-Ricord (1948-1988); een oud-Egyptische (begin tweede millennium voor Christus) in 'De dood van de beschaving'; een Griekse in 'De dood van de stem', op tekst van de op negentienjarige leeftijd overleden dichteres Erinna van Telos (ca. 350 v. Chr.) en ten slotte een Mesopotamische in 'De dood van de mensheid', gebaseerd op het Gilgamesh-epos

(midden derde millennium v. Chr.). Deze reflecties – van elkaar gescheiden in tijd en ruimte – hebben minstens één ding met elkaar gemeen: wanhoop en revolte ontbreken en maken plaats voor een diepe rust, een vredevol aanvaarden van een nieuwe, andere vorm van bestaan.

‘De delicate berceuse die de cyclus afsluit – als ware het bijna een vijfde lied – is niet bedoeld om te laten inslapen maar integendeel om tot ontwaken op te roepen. Het is de muziek voor een ontluikende mensheid, eindelijk bevrijd van haar nachtmerrie. Ik durf te hopen dat dit wiegelied niet datgene zal zijn wat we op een dag zullen zingen voor de eerste menselijke klonen, wanneer we hen duidelijk willen maken welke genetische en psychologische inbreuken ze hebben moeten verduren terwille van een mensheid die wanhopig fundamentele taboes opzoekt.’ (Gérard Grisey)
Toen de première plaatsvond in Londen, had Grisey zelf de laatste drempel overschreden. ❖

Filip Rathé

BRONNEN

Hurel, Philippe: *La musique spectrale... à terme!*
(www.kairos-music.com)

Wilson, Peter Niklas: *Threshold Songs, Notes on Gérard Grisey's Quatre chants pour franchir le seuil*
(www.kairos-music.com)

*‘De delicate berceuse die de cyclus afsluit
– als ware het bijna een vijfde lied –
is niet bedoeld om te laten inslapen
maar integendeel om tot ontwaken
op te roepen.’*

Gérard Grisey

Gérard Grisey

Quatre chants pour franchir le seuil

Prélude

I. La mort de l'ange

De qui se doit
de mourir
comme ange

...
comme il se doit
de mourir
comme un ange
je me dois
de mourir
moi même

il se doit son mourir
son ange de mourir
comme il s'est mort
comme un ange

Prelude

I. De dood van de engel

Van wie de plicht heeft
te sterven
als engel

...
zoals hij moet
sterven
als een engel
zo is het mijn plicht
zelf
te sterven

hij is zijn sterven aan zichzelf verplicht
zijn stervensengel
daar hij gestorven is
als een engel

D'après 'Les heures de la nuit' de Christian Guez-Ricord. Naar 'De uren van de Nacht' van Christian Guez-Ricord.

Interlude

II. La mort de la civilisation

n° 811 et 812
(presque entièrement disparus)
n° 814: « Alors que tu reposes
pour l'éternité... »

n° 809
(détruit)
n° 868 et 869
(presque entièrement détruits)
n° 870: « J'ai parcouru...
j'ai été florissant...
je fais une déploration...
Le lumineux tombe
à l'intérieur de... »

n° 961 et 963
(détruits)
n° 973: « qui fait le tour du ciel...
jusqu'aux confins du ciel...
jusqu'à l'étendue des bras...

Intermezzo

II. De dood van de beschaving

n° 811 et 812
(nagenoeg volledig verdwenen)
n° 814: « Nu je rust
in eeuwigheid... »

n° 809
(vernietigd)
n° 868 et 869
(nagenoeg volledig vernietigd)
n° 870: « Ik ben doorgegaan...
ik ben in volle bloei geweest...
ik weeklaag...
De verlichte valt
binnenin het... »

n° 961 et 963
(vernietigd)
n° 973: « wie de hemel rondgaat...
tot aan de grenzen van de hemel...
tot zo ver de armen kunnen reiken...

Fais-moi un chemin de lumière,
laisse-moi passer... »
n° 903
(détruit)
n° 1050:« formule pour être un dieu... »

Maak mij een weg uit licht,
laat mij door... »
n° 903
(vernietigd)
n° 1050:« formule om een god te zijn... »

D'après les Sarcophages Egyptiens du moyen empire. *Naar de Egyptische sarcofagen uit het middenrijk.*

Interlude

III. La mort de la voix

Dans le monde d'en bas,
l'écho en vain dérive.
Et se tait chez les morts.
La voix s'épand dans
l'ombre.

D'après Erinna.

Intermezzo

III. De dood van de stem

In de onderwereld,
galmt de echo tevergeefs.
En verstomt bij de doden.
De stem verliest zich
in het schaduwrijk.

Naar Erinna.

Faux interlude

IV. La mort de l'humanité

... Six jours et sept nuits,
bourrasques, pluies battantes
ouragans et déluge
continuèrent de
saccager la terre.
Le septième jours arrivés.
Tempête, déluge et
hécatombe cessèrent.
Après avoir distribué
leurs coups de hasard,
comme une femme
dans les douleurs,
la Mer se calma
et s'immobilisa.

Je regardai alentour:
Le silence régnait!
Tous les hommes étaient
retransformés en argile:
Et la plaine liquide
semblait une terrasse.

Vals intermezzo

IV. De dood van de mensheid

... Zes dagen en zeven nachten,
buien, slagregens
orkanen en zondvloed
bleven onophoudelijk
de aarde verwoesten.
De zevende dag kwam.
Storm, zondvloed en
bloedbad verstomden.
Nadat ze hun slagen
willekeurig hadden uitgedeeld,
als een vrouw
in barensnood,
kalmeerde de zee
en werd bewegingsloos.

Ik keek om me heen:
De stilte regeerde!
Alle mensen waren
opnieuw tot klei omgevormd:
En de vloeibare vlakke
leek op een terras.

(Berceuse)

J'ouvris une fenêtre
et le jour tomba
sur ma joue.
Je tombai à genoux, immobile,
et pleurai...
Je regardai l'horizon
de la mer, le monde...

D'après l'épopée de Gilgamesh.

(Wiegelied)

Ik opende een raam
en de dag viel
op mijn wang.
Ik viel op de knieën, onbeweeglijk,
en huilde...
Ik keek naar de einder
van de zee, de wereld...

Naar het Gilgamesh-epos.

SPECTRA

SPECTRA is een ensemble voor nieuwe muziek, dat vanuit een vaste kern van musici sinds 1993 bijzondere programma's ontwikkelt met een geheel eigen, geraffineerde klank. Filip Rathé is artistiek leider en dirigent. Het ensemble werkt samen met tal van in Vlaanderen woonachtige componisten en promoot hun werk in internationale en historische context. Het ensemble brengt vele opdrachtcomposities in première, in combinatie met belangwekkende werken uit het recente verleden.

SPECTRA treedt naar voren in uiteenlopende presentatievormen en werkt samen met componisten, theatermakers, beeldend kunstenaars en schrijvers. Hieruit groeiden samenwerkingen met onder anderen Luca

Francesconi, Stefano Gervasoni, Philippe Hurel, Guy Cassiers, Fabrice Murgia, Philippe Blasband en Peter Verhelst.

SPECTRA treedt op in Europa en daarbuiten en was te gast op festivals als Ars Musica (B), Transit (B), Festival Musica Nova (Brazilië), November Music (NL), Musica Sacra (NL), OEROL Festival (NL), Huddersfield Contemporary Music Festival (GB), het Traiettorie Festival (It), de Biennale Venezia (It), World Music Days 2010 Sydney (Au), Gaida Festival (Lt), Musica Strasbourg (F) en Festival Internacional de Buenos Aires (ARG).

Ten slotte deelt SPECTRA haar kennis van de interpretatie van hedendaagse muziek in de Master na Master-opleiding in samenwerking met de School of Arts Gent.

SPECTRA © Karin Borghouts

Filip Rathé • dirigent

Filip Rathé studeerde piano en directie aan het Koninklijk Conservatorium van Gent. Hij zette zijn directiestudie voort bij László Heltay en Pierre Cao en studeerde compositie bij Lucien Goethals. Aan de Universiteit van Gent behaalde hij een Master in musicologie. Sinds 1993 is Filip Rathé artistiek leider en dirigent van SPECTRA, het ensemble voor hedendaagse muziek waarmee hij wereldwijd concerten geeft en meer dan honderdvijftig nieuwe werken in première heeft gebracht.

Filip Rathé was gastdirigent van onder meer het Symfonieorkest van Vlaanderen, het Vlaams Radio Koor, Brussels Philharmonic en ensembles als I Solisti del Vento, Hermes Ensemble en Musiques Nouvelles. Als componist schrijft hij vooral vocaal-instrumentale kamermuziek. Zijn werken werden uitgevoerd door onder meer het Vlaams Radio Koor, Asko Ensemble, Collegium Instrumentale Brugense, EXAUDI, Kremerata Baltica, de Neue Vocalsolisten Stuttgart en SPECTRA.

Juliet Fraser © Dimitri Djuric

Juliet Fraser • sopraan

Het repertoire van de Britse sopraan Juliet Fraser reikt van oude tot de nieuwste muziek. Ze is een warm pleitbezorgster van hedendaags repertoire en heeft nauw samengewerkt met componisten als Rebecca Saunders, Bernhard Lang, Michael Finnissy, Matthew Shlomowitz en Cassandra Miller. Als gastsolist treedt

ze geregeld op met ensembles voor hedendaagse muziek als Klangforum Wien, Musikfabrik, Ensemble Modern, Remix, Asko|Schönberg, ICTUS, Plus-Minus en Talea. Ook treedt zij als duo op met slagwerker Maxime Echardour en met pianist Mark Knoop. Daarnaast heeft muziek voor stem en tape/elektronica haar interesse.

Tot de kern van het repertoire van Juliet Fraser behoren werken als *Philomel* van Milton Babbitt, *Bouchara* van Claude Vivier, *Three Voices* van Morton Feldman en Grisey's *Quatre chants pour franchir le seuil*. Van een aantal van deze werken heeft ze cd-opnamen gemaakt. Haar meest recente cd, *spilled out from tangles*, bevat voor haar geschreven composities van Lisa Illean, Sivan Eldar, Nomi Epstein en Lawrence Dunn.

Solistisch en in kleine bezetting werkte ze mee aan opnamen van polyfonie van Lassus, Victoria en Byrd met onder meer Collegium Vocale Gent en Philippe Herreweghe, Bach-cantates met Gli Angeli Genève en

late madrigalen van Gesualdo met EXAUDI. Zij is een van de kernleden van dit vocaal ensemble, dat ze in 2002 met componist/dirigent James Weeks oprichtte. EXAUDI brengt muziek die varieert van de veertiende-eeuwse *ars subtilior* en madrigalen uit de Renaissance tot de meest complexe hedendaagse partituren.

Juliet Fraser is oprichter en artistiek directeur van *eaves-dropping*, dat concerten en symposia organiseert rond vrouwen in de nieuwe muziek. Met pianist/dirigent Mark Knoop en componist Newton Armstrong heeft ze 'all that dust' opgezet, een onafhankelijk platenlabel dat zich richt op nieuwe muziek.

Dit concert wordt opgenomen door L1 voor uitzending door L1 of NTR (NPO Radio 4) op een nader te bepalen datum en tijd | zie www.musicasacramaastricht.nl.

MUSICA SACRA MAASTRICHT IS EEN COPRODUCTIE VAN Stichting Musica Sacra en Theater aan het Vrijthof Maastricht. Filmselectie i.s.m. Lumière.

DIRECTEUR-BESTUURDER Jean Boelen, directeur Theater aan het Vrijthof Maastricht
PROGRAMMACOMMISSIE Jacques Giesen (voorzitter), Jos Leussink (adviseur), Sylvester Beelaert, Fons Dejong, Bas Geerts en Susanne Vermeulen

RAAD VAN TOEZICHT Jean Jacobs (voorzitter), Michel Cobben, Barbara de Heer, Bas Huyser, Eddy Klomp en Lieke Wijnia (aspirant)

PROJECTLEIDING & FONDSSENWERVING Fons Dejong **MARKETING & PUBLICITEIT** Hetty van Dongen **PRODUCTIE** Raf Meijers **REDACTIE** Philip Leussink, Jacinta Wetzter, Sylvester Beelaert en Fons Dejong **VORMGEVING** Philip Leussink **UITBALIE** Flora Minis en Susan Meisen **TECHNISCHE COÖRDINATIE** Sander Ronden **FACILITAIR** Nandi Nijsten / Mandy Walls **FINANCIËN** Martijn Dekker / Jos Spauwen

MUSICA SACRA MAASTRICHT is lid van De Verenigde Podiumkunstenfestivals.

MUSICA SACRA MAASTRICHT wordt mede mogelijk gemaakt door Fonds Podiumkunsten, Provincie Limburg, Gemeente Maastricht, Theater aan het Vrijthof, Elisabeth Strouven Fonds, Stichting Kanunnik Salden Nieuwenhof, Lira Fonds, Prins Bernhard Cultuurfonds, de Vrienden van Musica Sacra Maastricht en alle (concert-) locaties en samenwerkingspartners. De activiteiten worden mede mogelijk gemaakt door anonieme giften van particulieren. **MEDIAPARTNERS** NPO Radio4, NTR, KRO NCRV, L1, Dagblad de Limburger, RTV Maastricht.

STEUN HET FESTIVAL Voor een bijdrage vanaf € 40 geniet u als Vriend van Musica Sacra Maastricht vele voordelen. Zie voor meer informatie en aanmelding www.musicasacramaastricht.nl/vriend.

STICHTING MUSICA SACRA Vrijthof 47, 6211 LE Maastricht
info@musicasacramaastricht.nl • www.musicasacramaastricht.nl

f facebook.com/MusicaSacraMaastricht • @FestivalMSM | #MSM2020